

**NUTQ BUZILISHLARINING KOMPLEKS KORREKSIYASI: LOGOPED
VA OTA-ONANING HAMKORLIGI**

Turgunbayeva.L.I.

Abduvahobova.M.N.

*Nizomiy nomidagi O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti , Maxsus
pedagogika va Inklyuziv ta'lim fakulteti logopediya yo'nalishi talabalari*

Ilmiy rahbar: Tuxtayeva Mehriyo Shavkatovna

*Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti. O'zbek tili va uni
o'qitish metodikasi kafedrası o'qituvchisi*

Annotatsiya: *Mazkur maqolada 7 yoshgacha bo'lgan bolalarning nutq buzilishlarini kompleks tuzatish jarayoni yoritiladi. Shuningdek, logoped-defektologlar hamda nutqiy rivojlanishida nuqson mavjud bo'lgan bolalarning ota-onalari o'rtasidagi samarali hamkorlikning ahamiyati va uning natijalari muhokama qilinadi.*

Kalit so'zlar: *korreksiya , nevrologiya , logoped-defektolog , nutq , nuqson , rehabilitasiya , rivojlanish jarayoni , individual yondashuv , anatomiya va fiziologiya*

Zamonaviy pedagogik va psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, bolalarning to'liq shaxs sifatida shakllanishida nutqning o'rni beqiyosdir. Nutq nafaqat aloqa vositasi, balki tafakkur, emotsional holat, ijtimoiy moslashuv va o'qish-yozuv ko'nikmalarining rivojlanishi uchun ham asosiy omillardan biridir. Shu bois, nutq buzilishlarini erta aniqlash va ularni korreksiya qilish muhim ahamiyat kasb etadi.

Nutq buzilishlari — bu bolaning muloqot qilish, fikrini ifoda etish, atrofdagilar bilan samarali aloqa o'rnatish jarayonida yuzaga keladigan muammolar bo'lib, ularning kelib chiqish sabablari fiziologik, psixologik yoki ijtimoiy omillar bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Ana shunday buzilishlarni bartaraf etishda logopedik yordam markaziy o'rinni egallaydi. Biroq, logopedik ishning samaradorligi ko'p jihatdan ota-onalarning ushbu jarayonda faol ishtirok etishiga bog'liq.

Mazkur tadqiqotda nutq buzilishlarining kompleks korreksiya jarayonida logoped va ota-ona o'rtasidagi hamkorlikning o'rni, shakllari va natijadorligi tahlil qilinadi. Shu bilan birga, ushbu hamkorlikning bolalarning nutqiy rivojlanishiga qanday ta'sir ko'rsatishi ham yoritib beriladi. Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, ota-onalar logopedik ishlarda faol ishtirok etganda, bolada nutqiy o'zgarishlar tezroq va barqaror shakllanadi.

Korreksion pedagogika fani rivojlanib bormoqda. Ayniqsa, uning tarkibida logopediya alohida va mustaqil fan sifatida ajralib chiqayotgani alohida ahamiyatga ega. Logopediya faqatgina bitta yo'nalish bilan cheklanib qolmaydi, balki anatomiya, fiziologiya, nevrologiya, pediatriya, tilshunoslik va pedagogika kabi turli fanlar bilan bog'liq holda shakllanadi. Bu esa logoped mutaxassislaridan chuqur va keng qamrovli bilimlarga ega bo'lishni talab etadi.

Bugungi kunda bolalar nutqining rivojlanishida kuzatilayotgan buzilishlar jiddiy muammolardan biriga aylangan. Nutq taraqqiyotiga ta'sir ko'rsatuvchi omillar turlicha bo'lib, ular orasida biologik, ekologik va ijtimoiy sabablar alohida o'rin tutadi. So'nggi yillarda jonli muloqot imkoniyatlarining kamayib borishi, bolalarning elektron qurilmalar bilan ko'proq vaqt o'tkazishi natijasida bir tomonlama axborot almashuvi kuchaymoqda. Bu esa, o'z navbatida, nutq faoliyatining yetarli darajada shakllanmasligiga olib kelmoqda. Muloqotning kamayishi bolaning nutq o'rniga imoishoralar orqali fikr bildirishga odatlanishiga sabab bo'lmoqda.

Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar nutqining rivojlanishi – ularning intellektual, hissiy va ijtimoiy shakllanishining ajralmas qismidir. Ayniqsa, umumiy nutq rivojlanishida nuqsonlar mavjud bo'lgan bolalar bilan ishlash maxsus yondashuv va chuqur pedagogik-tashkiliy ishlarni talab etadi. Shu bois, maxsus bolalar bog'chalarida bu toifadagi bolalarni o'qitish tizimi alohida metodikaga tayangan holda shakllantirilgan.

Mazkur tizim logopediya sohasida olib borilgan ilmiy-tadqiqot ishlariga asoslangan bo'lib, tajribali mutaxassislar tomonidan bolalarning nutqiy rivojlanish darajasini hisobga olgan holda ishlab chiqilgan. U har bir bolaning individual xususiyatlarini inobatga olgan holda, ularning muloqotga kirishish ko'nikmalarini, eshitish va so'z boyligini, shuningdek, grammatik tuzilmani to'g'ri qo'llashni shakllantirishga yo'naltirilgan.

“Maxsus pedagogik yondashuvlar va logopedik mashg'ulotlar orqali bu bolalar asta-sekin to'laqonli og'zaki nutqqa ega bo'lishlari, o'z fikrlarini erkin ifoda eta olishlari uchun zarur shart-sharoitlar yaratiladi. Natijada ular nafaqat nutqiy, balki psixologik va ijtimoiy jihatdan ham rivojlanib, keyingi bosqichdagi ta'limga muvaffaqiyatli tayyor bo'lishadi.

„Korreksion ta'limning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

1. tilning leksik va grammatik vositalarini amaliy o'zlashtirish;
2. to'g'ri talaffuzni shakllantirish (artikulyatsion ko'nikmalar, tovush talaffuzi, bo'g'in tuzilmasi va fonematik idrokni rivojlantirish);
3. savod o'rgatishga tayyorlash, uning boshlang'ich elementlarini egallash;
4. bog'liq nutq ko'nikmalarini shakllantirish va rivojlantirishi

Korreksion ta'limning nazariy va metodologik asosini sovet davri defektologiyasi va logopediyasida ishlab chiqilgan ilmiy qarashlar tashkil etadi (L.S. Vygotskiy, R.E. Levina, V.I. Lubovskiy va boshqalar)."

Korreksion ta'lim usullari — bu nutq nuqsonlarini bartaraf etishda, bolaning muloqot ko'nikmalarini mukammallashtirishda asosiy vositalardan biridir. Har bir metod bolaning nutqdagi kamchiliklari va individual xususiyatlarini hisobga olib tanlanadi, shu bilan birga, ular o'rganish jarayonida o'zaro uyg'unlashib, bolaga to'liq yondashuvni ta'minlaydi.

Ota-onalarni korreksion ta'lim jarayoniga jalb qilishning pedagogik va tashkiliy jihatlari

Bugungi kunda nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarni tarbiyalash va ularni ijtimoiy hayotga moslashtirish jarayonida ota-onalarning faol ishtiroki eng dolzarb masalalardan biriga aylangan. Korreksion-rivojlantiruvchi ta'limda Ota-onalarni individual dasturlarga jalb etish, ularning malakasini oshirish va mutaxassislar bilan samarali hamkorlik o'rnatish pedagogik hamda tashkiliy jihatdan katta ahamiyatga ega.

Ota-onalar bilan ishlash jarayonida ularning tayyorlik darajasini aniqlash, individual yondashuvni qo'llash va doimiy muloqot o'rnatish asosiy tamoyillardan hisoblanadi. Ayniqsa, korreksion ta'limning turli bosqichlarida ota-onalarga ko'rsatiladigan yordam shakllarining ustuvorligi, ularning qiziqishi va faolligi darajasi ishning samaradorligini belgilaydi.

Ko'pincha, qiziqishi past bo'lgan oilalar bilan ishlash katta murakkablik tug'diradi. Bunday hollarda individual maslahatlar va suhbatlar orqali ota-onalarning ishonchini qozonish, ularni ta'lim jarayoniga jalb qilish muhim vazifa hisoblanadi. Birinchi uchrashuvlarda ota-onalarning pedagogik imkoniyatlari va noto'g'ri xulq-atvorlari tanqid qilinmaydi, aksincha, ular tushuniladi va qo'llab-quvvatlanadi.

Keyingi bosqichda esa ota-onalarga nutq nuqsonining og'irligiga qarab maxsus tavsiyalar beriladi, bunda bola tashxisi, ijtimoiy muhit va korreksion metodlar chuqur o'rganiladi. Oilaning har bir a'zosi ta'lim va tarbiya jarayonlarida faol ishtirok etishi ta'minlanadi, bu esa bolaning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Shuningdek, bunday tavsiyalar har qanday yoshdagi va turdagi nutq nuqsoniga ega bo'lgan bolalar uchun mo'ljallangan bo'lib, ularning nutqiy, kognitiv, ijtimoiy, motor hamda o'z-o'ziga xizmat ko'rsatish ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan. Ta'lim jarayoni tibbiy rehabilitatsiya bilan uyg'unlashgan holda olib borilishi bola uchun yanada samarali natijalar beradi.

Shu tariqa, ota-onalar bilan samarali pedagogik hamkorlik bolalar nutqining to'liq va sifatli rivojlanishini ta'minlashda, ularni jamiyatga moslashtirishda hal

qiluvchi ahamiyatga ega. Bu yo'lda individual yondashuv, doimiy maslahatlar va ota-onalarning ishtirokini oshirish orqali ijobiy natijalarga erishish mumkin

Nutq buzilishlarining samarali korreksiyasi nafaqat mutaxassis logopedning bilim va tajribasiga, balki ota-onalarning faol ishtiroki va hamkorligiga ham bog'liqdir. Logoped va ota-ona o'rtasida yaqin va samarali muloqot o'rnatilganda, bolaning nutq rivojlanishida sezilarli ijobiy o'zgarishlar yuzaga keladi. Ota-onalarni ta'lim jarayoniga jalb qilish ularning pedagogik savodxonligini oshiradi va bolaga uy sharoitida doimiy yordam ko'rsatishni ta'minlaydi. Shu bilan birga, kompleks yondashuv bolaning nutq nuqsonlarini bartaraf etishda muhim ahamiyat kasb etadi, chunki u nafaqat nutqiy ko'nikmalarni rivojlantiradi, balki bolaning ijtimoiy, kognitiv va emotsional jihatlarini ham qo'llab-quvvatlaydi. Shu bois, logoped va ota-onalar o'rtasidagi samarali hamkorlikni yanada rivojlantirish, individual yondashuv va muntazam maslahatlar orqali korreksion jarayonni davom ettirish lozim. Natijada, bu hamkorlik bola nutqining to'liq va sifatli shakllanishiga xizmat qiladi hamda uning kelajakdagi muvaffaqiyatli ijtimoiy integratsiyasini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mo'minova L.R., Ayupova M.Y. Logopediya. T., 1993 y.
2. Филичёва Т.Б., Чиркина Г.В. Коррекционного обучения и воспитание детей 6-летнего возраста с общим недоразвитием речи
3. Лубовский В.И. Основы специальной психологии. — М.: Владос, 2000.
5. Мамедова Н.Ж. Logopediya asoslari. — Toshkent: O'qituvchi, 2018.
6. Nasrullayev, E. (2021). ISTIQLOL DAVRI DRAMATURGIYASIDA NAVOIY TALQINI. Boshlang'ich ta'limda innovatsiyalar, (Архив№ 1).
7. Файзиллаева, С., & Тахирова, М. А. (2025, April). СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПРИ ИЗУЧЕНИИ НАРЕЧИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА. In CONFERENCE OF MODERN SCIENCE & PEDAGOGY (Vol. 1, No. 1, pp. 237-240).
8. Яценко, В., & Тахирова, М. А. (2025, April). ОСНОВНЫЕ ПОДХОДЫ К КЛАССИФИКАЦИИ ЭЛЛИПТИЧЕСКИХ КОНСТРУКЦИЙ. In CONFERENCE OF MODERN SCIENCE & PEDAGOGY (Vol. 1, No. 1, pp. 67-68).